ایران قرن ۱۳۰۴

■ صفحه ۱۶ ■ سال بیست و ششم ■ شماره ۷۳۷۲ ■ شنبه ■ ۳۱ خرداد ۱۳۹۹ ■ ۲۸ شوال ۱۴۴۱ ■ ایران قرن شماره پنجم

مژده

به آقایانی که از تمام شدن چراغ‌های ما افسوس می‌خوردند. هر چند هفت ماه شما را در انتظار گذاشتیم ولی خوب موقعی رسید. شما در این فصل بیشتر از نور، گرمی و طبخ آن استفاده خواهید کرد.

مغازه پیرایش(بن مارشه دیروز)

اتومبیل‌های کالسکه (سدان)

کمپانی فورد که برای شهر بهترین و راحت‌ترین اتومبیل است در مغازه شرکت تجارتی واردات و صادرات روس و ایران (شرق) واقعه در خیابان لاله زار خانه نصیر دفتر برای فروش حاضر است.

پایان قاجار

رضاخان، رضاشاه شد

■ رضا شاه در برابر مجلس شورای ملی به قانون اساسی سوگند می‌خورد

لیلا ابراهیمیان/ صحنه آماده آخرین پرده نمایش بود؛ نهم‌آبان‌ماه ۱۳۰۴ مجلس پنجم شورای ملی، ماده واحده‌ای به‌نام سعادت ملت ایران به تصویب رساند؛ قرار شد حکومت موقت را در حدود قانون اساسی و قوانین موضوعه مملکتی به شخص رضاخان واگذار کنند؛ اما تعیین تکلیف قطعی حکومت موکول به نظر مجلس مؤسسان شد تا برای تغییر مواد ۳۶، ۳۷، ۳۸ و ۴۰ متمم قانون اساسی تشکیل شود.

«قرن نوزدهم بلند» (Long nineteenth century)؛ شروع‌اش با انقلاب فرانسه در ۱۷۸۹ و پایانش با جنگ جهانی اول در ۱۹۱۴ همراه بود؛ همان‌زمان که سلسله قاجار در ایران قدرت گرفته و شش سال بعد از پایان قرن، عمر این سلسله نیز به آخر رسید؛ شاید به همین دلیل شکست تلخ این سلسه در خاطره‌ها ماندگار شد؛ مردمی که به‌حق و ناحق از این سلسله ناراضی بودند اما ناخشنود به استقبال رضاشاه رفتند؛ اگرچه در مجلس پنجم شورای ملی جز چهار نفر کسی با طرحش مخالفت نکرد و همان چهار نفر هم هیچ‌کدام به نفع سلسله قاجار چیزی نگفت؛ همه حرف‌ها از «ارتجاع» و «استبداد» بود و در دفاع از احمد شاه جوان کسی چیزی نمی‌گفت؛ شاید خیلی‌ها به‌خاطر می‌آوردند عکسی که روزنامه تایمزلندن از او در میان گروه زنان جوان انداخته بود و بر سر منبرها و محافل مختلف دست‌به دست می‌گشت و شهرها در بلوای نان بود و مملکت در آشوب؛ برای همین به او «احمد علاف» می‌گفتند.

اما رضاشاه این‌بار نمی‌خواست چون گذشته «بی‌گدار به آب بزند»؛ شکست تلخش از جمهوری‌خواهی را فراموش نکرده بود و عقب‌نشینی‌اش در مقابل روحانیت و ضد جمهوریت را. از تابستان سال ۱۳۰۴مقدمه پیروزی نهایی‌اش را چیده بود، مخالفان سرکوب شده بودند؛ اکثریت مجلس دست طرفدارانش بود و مدت‌ها بود با سفارت انگلیس درباره سرنوشت سلسله قاجار گفت‌وگو می‌کرد. او می‌خواست پاییز ۱۳۰۴ را بهار موفقیت خود ببیند. یک روز قبل از تصویب طرحش، جمعی از نمایندگان مجلس شورای ملی را به خانه خود فراخواند و در زیرزمین منزلش طرح مکتوب انقراض سلطنت قاجار، پیش‌از طرح در مجلس امضا شد؛ طرحی که توسط علی اکبر داور تهیه شده بود. روز بعد رضاخان اولین نطق مخالف را از سیدحسن تقی‌زاده شنید. تقی‌زاده از خدمات گذشته او گفت ولی مخالف تعجیل در جلوس بود. او معتقد به حکومت مشروطیت بود اما نطقش را بد تنظیم کرده بود و بدتر هم خواند. بعد از او حسین علا پشت تریبون قرار گرفت و از غیرقانونی بودن آن ماده واحده گفت؛ علا هم خطیب خوبی نبود. نفر سوم بحثی پیچیده و مستدل پیش کشید؛ از خدمات فرمانده کل‌قوا و رئیس‌الوزرا گفت که «...حضورش در همین مقام همچنان مطلوب و سودمند خواهد بود. ولی اگر شاه شود، دیگر طبق قانون اساسی نمی‌تواند مقام اجرایی داشته باشد و کشور رئیس‌الوزرایی خوب را از دست می‌دهد و اگر پس از جلوس بر تخت سلطنت کماکان اعمال قدرت اجرایی کند، برخلاف نص صریح قانون اساسی رفتار کرده است. پادشاه در حکومت مشروطه مسئول پارلمان نمی‌باشد. اگر به پادشاه قدرت اجرایی داده شود، این در دنیا بی‌سابقه است.» محمد مصدق با زبانی محترمانه از همکارانش در مجلس می‌خواست تا مانع شاهی رضاشاه شوند، چون او طبیعتاً مستبد است و راه استبداد پیش خواهد گرفت. بعدها رضاشاه، مصدق را به تبعید فرستاد تا شهریور ۱۳۲۰ که خود به تبعید رفت. آن روز علی‌اکبر داور، پاسخ مصدق را داد و از پادشاهی لایق و نیک‌نفس گفت، قبل از اینکه یحیی دولت‌آبادی چهارمین منتقد طرح، لب به سخن بگشاید. هر چهار نماینده در زمان رأی‌گیری در مجلس حاضر نشدند و معتقد بودند باید قانون اساسی اصلاح شود و این جز با همه‌پرسی ممکن نیست. ۸۰ نماینده به انقراض قاجاریه رأی دادند؛ اسامی مدرس، محمدتقی بهار، هاشم آشتیانی، حسن و حسین پیرنیا و مستوفی‌الممالک در میان مخالفان بود. حالا رضاخان پیروز میدان بود و رقیبش که تا پیش از تصویب مجلس شاه بود، حاضر نشد به ایران بازگردد. رضاخان از ریاست‌وزیران کناره گرفت تا محمدعلی فروغی کفیل رئیس‌الوزرا شود؛ قصرهای سلطنتی به حاکم نظامی تهران، فرمانده لشکر مرکز، رئیس‌نظمیه و کفیل بلدیه تهران تحویل داده می‌شود و محمدحسن میرزا ولیعهد سابق از مرز عراق به پاریس می‌رود. او قبل از سفر درخواست ۵هزار تومان برای هزینه سفر می‌کند. احمدشاه هم تلگرافی از پاریس می‌فرستد که موضوع را به جامعه‌ملل ارجاع می‌کند؛ اما در همان روز صدور اعلامیه‌اش عموها و شاهزادگان قاجار نزد رضاخان می‌روند. رضاشاه دو روز بعد از تصویب ماده واحد باعنوان «والاحضرت اقدس» اعلامیه‌ای منتشر کرده و از منویات خود می‌گوید: «اجرای عملی احکام شرع مبین اسلام؛ تهیه رفاه عموم.» سه‌روز تعطیل عمومی اعلام شد؛ خیابان‌ها چراغانی بود اما این جشن خودانگیخته نبود. قیافه بدون‌لبخند و ظاهر پرهیبت رضاشاه چنگی به دل نمی‌زد. رضاشاه از آبان‌ماه تا فروردین ۱۳۰۵ صبر می‌کند تا در شروع سال جدید با لباس نظامی و جواهرات سلطنتی، به‌شیوه سرمشق خود، ناپلئون تاجگذاری کند و خود را شاهنشاه ایران بخواند؛ حالا رضاخان، رضاشاه شده است.

اعلانات

ثبتِ نام خانوادگی

در تعقیب اعلان منتشره راجع به ثبت سجل احوال مجدداً به اطلاع عامه می‌رساند:

کسانی که هنوز ورقه هویت خود را دریافت نکرده‌اند باید هرچه زودتر به دفاتر مربوطه حاضر شده نام خانوادگی خود را به ثبت برسانند. متخلفان جداً تعقیب و در حدود قانون مصوبه مجازات خواهند شد.

کفیل بلدیه طهران سرهنگ کریم بوذرجمهری

روزنامه قانون- پنجشنبه ۲۷ شهریور ۱۳۰۴

برگ برگ تاریخ

تهیه و تنظیم: حسن مجیدی

فوت شاه مخلوع

تلگراف ممتازالسلطنه از پاریس

اعلیحضرت محمدعلی میرزا در سان رمو (یکی از بلاد ایطالیا) به مرض دیابت فوت نموده و اعلیحضرت شهریاری پس‌از استماع این خبر فوراً از پاریس به طرف ایطالیا حرکت نمودند.

تلگراف رویتر ۷ آوریل

سان رمو - محمدعلی میرزا شاه مخلوع ایران و پدر پادشاه فعلی شب گذشته به مرض قلبی در ویلا سان میشل محل اقامت خود دار فانی را بدرود گفت. جسد ایشان را به طهران خواهند برد انتظار می‌رود امروز شاه [احمد شاه] از پاریس وارد اینجا شود.

محمدعلی میرزا در تاریخ ۱۴ ربیع الثانی ۱۲۸۹ در تبریز متولد شده در ذیقعده ۱۳۱۳ به مقام ولایتعهدی نایل و در ذیحجه ۱۳۲۴ تاجگذاری و به مقام سلطنت رسید و در جمادی الثانی ۱۳۲۷ از سلطنت خلع و به موجب پروتکلی که بین دولت ایران و روسیه بسته شد از ایران خارج و در سنه ۱۳۲۹ مجدداً از راه استرآباد به ایران آمده و مراجعت نمود. تا قبل از انقلاب اروپا در ادسا توقف داشته و در سال ۱۹۱۴ به اسلامبول عزیمت کرده و اخیراً هم در سان رمو متوقف بوده و روز یکشنبه ۱۶ فروردین ۱۳۰۴ در سن پنجاه و پنج سالگی دارفانی را وداع نمود.

روزنامه کوشش - چهارشنبه ۱۹ فروردین ۱۳۰۴

تغییر اسامی ماه‌ها

مجلس شورای ملی در آخرین روزهای سال ۱۳۰۳ طرح تبدیل نام برج‌های عربی به‌نام‌های فارسی و حذف نام سال‌ها در دوره دوازده حیوانی در تقویم رسمی کشور را به پیشنهاد نمایندگان دوره پنجم در دستور کار خود قرار داد و در جلسه ۱۴۸ روز سه‌شنبه یازدهم فروردین ۱۳۰۴ طرح تبدیل تقویم به هجری شمسی از تصویب مجلس گذشت.

«طرح قانونی جمعی از نمایندگان راجع به تغییر اسامی ماه‌ها مطرح گردید

ماده اول - مجلس شورای ملی تصویب می‌نماید که از نوروز ۱۳۰۴ تاریخ رسمی سالانه مملکت به ترتیب ذیل معمول گردد و دولت مکلف است که در تمام دوایر دولتی اجرا نماید:

الف - مبدأ تاریخ: سال هجرت حضرت خاتم‌النبیین محمدبن عبدالله صلوات‌الله علیه از مکه معظمه به مدینه طیبه/ ب - آغاز سال: روز اول بهار/ ج - سال: کماکان شمسی حقیقی/ د - اسامی و عده ایام ماه‌ها:

۱- فروردین ۳۱ روز / ۲- اردیبهشت ۳۱ روز/ ۳- خرداد ۳۱ روز/ ۴- تیر ۳۱ روز/ ۵- امرداد ۳۱ روز/ ۶- شهریور ۳۱ روز/ ۷- مهر ۳۰ روز/ ۸- آبان ۳۰ روز/ ۹- آذر ۳۰ روز/ ۱۰- دی ۳۰ روز/ ۱۱- بهمن ۳۰ روز/ ۱۲- اسفند ۲۹ روز.

تبصره - در سنین کبیسه اسفند ۳۰ روز خواهد بود...»

ماده دوم - ترتیب سال شماری ختایغور که در تقویم‌های سابق معمول بوده از تاریخ تصویب این قانون منسوخ خواهد بود

روزنامه کوشش- چهارشنبه۱۹ فروردین ۱۳۰۴

تصویب قانون الغای القاب و مناصب مخصوص نظام و القاب کشوری

خواندن نام افراد همراه با القاب، در ایران تاریخ مشخصی ندارد. بر اساس اسناد موجود، اعطای القاب به‌صورت رسمی و غیر رسمی در دوران قاجاریه به اوج خود رسید. در اواخر این حکومت از ۱۰ میلیون جمعیت کشور، نزدیک به سه هزار لقب در کنار نام افراد قرارداشت. با برقراری حکومت پهلوی قانون الغای القاب و مناصب مخصوص نظام و القاب کشوری در روز ۱۵ اردیبهشت ماه ۱۳۰۴ از تصویب مجلس گذشت:

قانون الغای القاب و مناصب مخصوص نظام و القاب کشوری

ماده اول: مجلس شورای ملی القاب و مناصب مخصوص نظام را به شرح ذیل ملغی می‌دارد: سپهسالاری - سپهداری - سرداری - سپهبدی و امیری مطلق و مضاف - امیر نویانی - امیر تومانی - امیر پنجی و سایر القابی که مرکب از مضاف و یامضاف‌الیه سپاه - لشگر - جنگ - سالار و نظام هستند.

ماده دوم: اعطای القاب مذکوره در ماده ۱ از این تاریخ ممنوع است.

ماده سوم: کلیه القاب کشوری پس از سه ماه از تاریخ تصویب این قانون الغاء خواهد بود. این قانون که مشتمل بر سه ماده است در جلسه پانزدهم اردیبهشت ماه یک هزار و سیصد و چهار [هجری]شمسی به تصویب مجلس شورای ملی رسید.

رئیس مجلس شورای ملی - حسین پیرنیا

روزنامه کوشش - ۱۵ اردیبهشت ماه ۱۳۰۴

پرواز از پاریس به طهران به وسیله اولین هواپیمای ایرانی

اگر چند روز دیگر در آسمان لاجوردی ایران عقاب بلند پروازی توجه شما را به طرف خود جلب کرد آن را به نظر بیگانه ننگرید.

این شاهین تیزچنگ که از مسافت ۵ هزار کیلومتر به طرف ایران پرواز نموده طیاره جنگی جدید الابتیاع قشون ما است که خوشبختانه این دفعه پرواز آن به وسیله یک نفر صاحب منصب هواپیمای ایرانی اداره می‌شود.

این صاحب منصب هواپیما سرهنگ احمدخان نخجوان از صاحب منصبان اولین هیأت اعزامیه به فرانسه است که امروز پس از سه سال تحصیل در هواپیمایی با مهارت و تهور شایان تقدیری بزرگ‌ترین پروازها را که در خور عزم و اقدام هواپیمایان معروف و مجرب دنیا است یعنی پرواز از پاریس به طهران را به فاصله کمی پس از خروج از مدرسه هواپیمایی بر عهده همت گرفته و برای خدمتگزاری به وطن به طرف ایران پرواز می‌کند.

... هواپیمایی قشون ایران می‌رود به دست افراد ایرانی اداره شده و ایرانی هم سرنوشت قوای هوایی خویشتن را خود به دست گیرد.

کماندان «دانیو» صاحب منصب هواپیمایی معروف دولت فرانسه نیز برای تکمیل مراتب و داد با چند طیاره فرانسوی رفیق هواپیمای ایرانی خود را مشایعت خواهد نمود. بدین وسیله ورود طیاره جنگی مذکور را در این دو روزه به عموم هموطنان بشارت می‌دهیم.

روزنامه قانون - یکشنبه ۲۶ مهر ۱۳۰۴

فوت ناگهانی

روز شنبه شاهزاده ایرج میرزا جلال الممالک که از ادبای معروف و از مشاهیر بودند به مرض سکته دارفانی را وداع گفته به رحمت ایزدی پیوستند. جنازه آن مرحوم روز گذشته با احترامات زیاد به شمیران حرکت داده در سر مقبره مرحوم ظهیر الدوله دفن نمودند.

روزنامه کوشش - دوشنبه ۲۴ اسفند ۱۳۰۴

به روایت اسناد

اولین برخورد انضباطی در فوتبال ایران

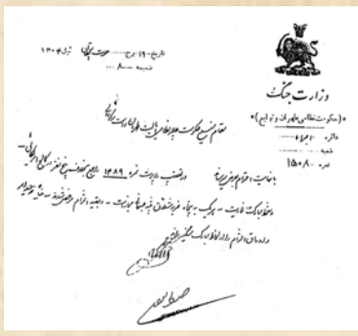

به دنبال بی‌انضباطی پنج نفر از تماشاگران در هنگام بازی فودبال [فوتبال] که در کالج امریکایی‌ها در بیرون دروازه یوسف آباد، برگزار می‌شد، دستور داده شد «به هر نفر پنجاه ضربه شلاق زده شود تا این قسم وحشی گری‌ها را تکرار نکنند.»

در سند مربوط به این حکم آمده است:

حکومت نظامی طهران و توابع

تاریخ ۱۹ برج حوت سیچقان ئیل ۱۳۰۴

دائره: اجرا

ضمیمه ۸: نمره ۱۵۰۸

مقام منیع حکومت جلیله نظامی ایالت طهران دامت شوکت العالی

با نهایت احترام به عرض می‌رساند در تعقیب راپرت نمره ۱۴۸۹ راجع به خلاف پنج نفر در کالج امریکایی- دستخط مبارک زیارت- هر یک به پنجاه ضربه شلاق تنبیه جسمانی مجازات- و بقید التزام مرخص شدند- عیناً دوسیه امر و اوراق التزام را از لحاظ مبارک می‌گذراند.

امضا: کلنل کاظم خان سیاح

بازخوانی اسناد: مهدی زارعی

۱۱ فروردین
با تصویب قانون تغییر تقویم رسمی کشور از سوی مجلس، تقویم هجری قمری به هجری شمسی تغییر یافت.

۱۰ خرداد
قانون اوزان و مقیاس‌های رسمی مملکت ایران از تصویب مجلس گذشت.

۱۶ خرداد
قانون خدمت نظام وظیفه اجباری در پی تشکیل اداره کل احصائیه و سجل احوال، به پیشنهاد وزیر جنگ به تصویب مجلس شورای ملی رسید.

۹ آبان
لایحه انقراض حکومت ۱۵۳ ساله قاجاریه با کسب اکثریت آرا (۸۰ نماینده از مجموع ۸۵ نماینده) در مجلس شورای ملی تصویب شد: «مجلس شورای ملی به‌نام سعادت ملت، انقراض سلطنت قاجاریه را اعلام کرده و حکومت موقتی را در حدود قانون اساسی و قوانین موضوعه مملکتی به شخص آقای رضا خان پهلوی واگذار می‌نماید. تعیین تکلیف حکومت قطعی موکول به نظر مجلس مؤسسان است که برای تغییر مواد ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۴۰ متمم قانون اساسی تشکیل می‌شود.»

۲۱ آذر
مجلس مؤسسان ایران با تغییر چهار اصل از متمم قانون اساسی، رضا خان سردار سپه را به‌عنوان پادشاه انتخاب کرد.

۱۰ بهمن
کتابخانه مجلس شورای ملی به طور رسمی گشایش یافت.

۱۳۰۴ — 1925

۱۴ اردیبهشت
نخستین بانک ایران به‌نام بانک پهلوی قشون آغاز به کرد. این بانک پس از مدتی به بانک سپه تغییر نام داد.

۱۴ خرداد
قانون حذف القاب و مقام‌های نظامی: سپهسالار، سپهدار، سالار، سردار، نظام، امیر مطلق، امیر تومان و میر پنج ابلاغ شد.

۱ مهر
بازار تهران در اعتراض به کمبود نان و ارزاق عمومی تعطیل و سه روز بعد مردم تهران در مقابل ساختمان مجلس شورای ملی تجمع کرده و خواستار حل این بحران شدند.

۱۵ آبان
احمد شاه قاجار در فرانسه با انتشار اعلامیه رسمی، برکناری خود را از سلطنت غیرقانونی و اقدام رضاخان را متکی به زور اسلحه دانست.

۲۴ آذر
رضاخان با حضور در مجلس شورای ملی، مراسم سوگند (تحلیف) را به‌جای آورد.

۲۰ اسفند
نیروی هوایی قشون با خرید هفت فروند هواپیمای روسی و آلمانی، تشکیل شد. این گام آغازی بر شکل‌گیری نیروی هوایی در ایران بود.

۱۳۰۵ — 1926